

Riksbankens Företagsundersökning

**”Hittar man en
komponent, är
det en annan
som saknas”**

September 2021

Riksbankens företagsundersökning i september 2021¹

Konjunkturen har fortsatt att stärkas för de svenska storföretagen sedan i våras till följd av stark inhemsk och global efterfrågan. Samtidigt har delar av industrin periodvis tvingats begränsa produktionen på grund av logistikproblem i kombination med brist på nyckelkomponenter, till exempel halvledare. Störningarna uppges nu vara mer omfattande än under inledningen av pandemin och de väntas hålla i sig även under nästa år. Även handeln påverkas av leveransförseningar men också av en brist på vissa varor. De globala logistikkedjorna är ansträngda på grund av en kraftig ökning i efterfrågan, obalanserade handelsflöden och en generell kapacitetsbrist.

Kraftiga prisökningar på bland annat råvaror och energi tillsammans med dyrare transporter och brist på komponenter ökar företagets kostnader. Samtidigt är lönsamheten god och den höga efterfrågan innebär att man ser goda möjligheter att höja försäljningspriserna. De företag som huvudsakligen säljer till andra företag höjer sina försäljningspriser och planerar för ytterligare höjningar under året. Handeln och de företag som säljer tjänster till hushåll ser också att kostnaderna ökar, men med en viss fördröjning för delar av handeln. Om det blir något genomslag på försäljningspriserna och hur stort det i så fall blir är osäkert på grund av den hårda konkurrensen.

Industriföretagen gör nya investeringar i ny teknik för att reducera påverkan på miljö och klimat, men de bygger även ut sin produktions- och lagerkapacitet.

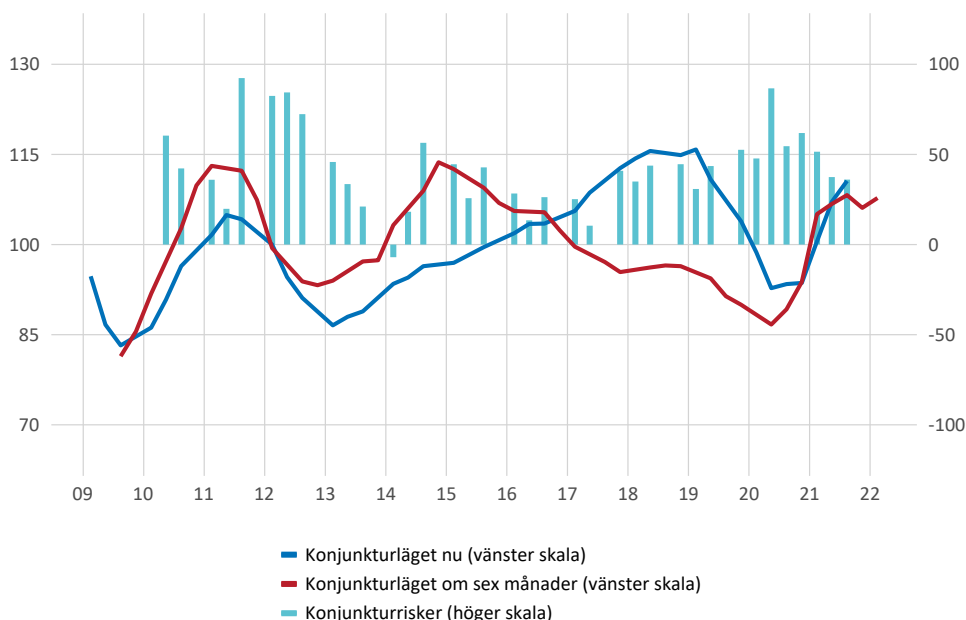
¹ Riksbanken har under perioden 21-29 september genomfört telefonintervjuer med 51 industri-, bygg-, handels- och tjänsteföretag samt branschorganisationer. Riksbankens företagsundersökning publiceras på Riksbankens [webbida](#). Samtliga citat i denna rapport är från företag som deltar i undersökningen.

Stark efterfrågan men stora störningar

En stark inhemsk och global efterfrågan gör att konjunkturläget har fortsatt att stärkas i september, och det starka konjunkturläget bedöms fortsätta de kommande sex månaderna, se diagram 1. Särskilt industrin och de företagsnära tjänstebanserna möter en stark efterfrågan och har en god lönsamhet. Efterfrågan i kombination med bristen på insatsvaror påverkar produktionsvolymerna och framför allt exportföretagen hinner inte producera i den takt som varorna efterfrågas. Det starka konjunkturläget inom industrin gynnar även bemanningsföretagen. Det är särskilt personal inom produktion och lager som har efterfrågats eftersom många företag inte själva hinner med att anställa i tillräcklig omfattning.

Diagram 1. Konjunkturläge och konjunkturrisker

Indextal (vänster skala) och netttotal (höger skala)

Anm. Indextalen visar ett standardiserat värde (medelvärde = 100 och standardavvikelse = 10) av netttotalen för de företag som anger att konjunkturläget för närvarande är bra eller dåligt och de som anger att konjunkturläget om sex månader kommer att vara bättre eller sämre. Den röda linjen, konjunkturläget om sex månader, är framflyttad två kvartal. Serierna för konjunkturläget är utjämnade med ett glidande medelvärde baserat på tre observationer. Staplarna visar netttotalen för de företag som anger att riskerna för konjunkturutvecklingen just nu är större respektive mindre än normalt. Eftersom fler företagsundersökningar än normalt genomfördes under 2020 finns det observationer för samtliga kvartal.

Lättade restriktioner ger optimism om framtiden

Konjunkturutvecklingen har normaliserats för flera av de branscher inom handeln, till exempel dagligvaru- och byggvaruhandeln, som gynnades under pandemin. Deras försäljning har mattas något nu när hushållen konsumerar tjänster i ökad utsträckning. För andra delar av handeln, till exempel konfektionshandeln, ökar försäljningen från relativt låga nivåer. Det bedöms finnas ett uppdämt behov av att köpa nya kläder när många återgår till kontorsarbete och sociala tillställningar blir allt vanligare. Situationen är fortfarande svår för besöksnäringen, men företagen är överlag optimistiska om framtiden i och med att restriktionerna nu har lättats. Försäljningen för hotell och restauranger ökade under sommaren när många hushåll valde att semestra i Sverige. Även reseföretagen har märkt av en markant ökning av resebokningarna.

Kontinuerligt förbättrad byggkonjunktur

Byggkonjunktoren fortsätter att förbättras, men efterfrågan på olika typer av byggande har inte ändrats nämnvärt sedan i våras. Efterfrågan på bostäder, infrastruktur och anläggningar är fortsatt stark. Offentligt byggande utvecklas tillfredställande, medan efterfrågan på det kommersiella byggandet fortsätter att utvecklas svagt. Efterfrågan på ombyggnationer bedöms också komma att öka framöver. Det finns dock utmaningar att hantera när kommersiella lokaler ska byggas om till bostäder, till exempel olika momsregler.²

Det finns också geografiska skillnader i efterfrågan. I delar av södra Sverige är efterfrågan stark och man har svårt att på kort tid utöka antalet byggprojekt. I övriga landet finns det däremot lediga resurser. Hur byggindustrin i framtiden ska få tillgång till cement är dock en fråga som oroar och skapar osäkerhet om byggandet framöver. Byggindustrin upplever däremot avsevärt mindre störningar i produktion och leveranser än vad tillverkningsindustrin gör.

Störningarna håller i sig även under nästa år

Industri- och handelsföretagen upplever överlag stora störningar i produktion och leveranser och dessa bedöms vara mer omfattande nu än vad de var under inledningen av pandemin, se diagram 2. Störningarna beror framför allt på en påtaglig brist på insatsvaror och på kapacitetsproblem inom transportsektorn. Den starka efterfrågan intensifierar störningarna.

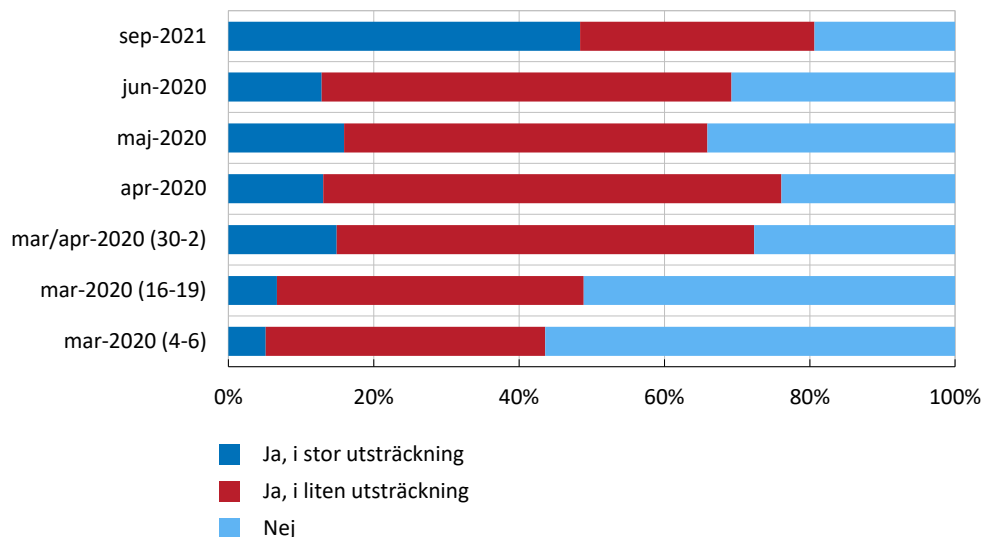
Det är inte ovanligt att flaskhalsar uppstår och att underleverantörer inte maktar med omställningar av produktionen vid snabba konjunkturvändningar. Men kombinationen av brist på insatsvaror, leveransförseningar och minskad fraktkapacitet innebär större utmaningar än vanligt och leder till ett svårbedömt läge och en kort framförhållning. Störningarna bedöms dessutom i varierande utsträckning hålla i sig, och en majoritet

² Se *Förutsättningar för omvandling av lokaler till bostäder*, 2021, Boverket.

av företagen bedömer att störningarna kommer att påverka verksamheten i ytterligare sex månader eller längre. En respondent konstaterar: att ”det finns ingenting som tyder på att det blir bättre under första halvåret 2022.”

Diagram 2. Har ni de senaste tre månaderna upplevt störningar i produktionen i Sverige och/eller problem med att leverera era produkter?

Andel av företag, procent

Anm. Diagrammet redovisar resultaten från tillverkningsindustrin, byggindustrin och handeln. Diagramrubriken redovisar frågan som ställdes till företagen i tillverkningsindustrin. Till handelsföretagen: Har ni de senaste tre månaderna upplevt störningar i leveranserna till Sverige? Till byggföretagen: Har ni de senaste tre månaderna upplevt störningar i produktionen, byggprojekten och/eller problem med leveranser av byggmaterial?

”Det är en enorm komponentbrist”

Många av företagen inom tillverkningsindustrin lyfter fram att det råder brist på flera olika insatsvaror: ”You name it, det är snart brist på allt.” Det är inte bara brist på halvledare utan det handlar om en förhållandevis allmänt förekommande brist på komponenter. Bland annat nämns metall-, trä- och gummivaror som till exempel byggstommar och hydraulslangar. Inköpsavdelningarna arbetar aktivt med att hitta motsvarande komponenter eller möjliga substitut till dem. ”Vissa komponenter går inte att få tag på överhuvudtaget” medan det dröjer innan man får tag på andra. Även de höga kostnaderna för elektricitet uppmärksammas: ”Kostnaden för el överstiger nu ibland priset på produkten.” Det förekommer en viss varubrist inom handeln, till exempel på varor som innehåller halvledare för elektronikhandeln. Men störningarna inom handeln beror framför allt på leveransförseningar vid varuimport från Asien eftersom frakt- och hamnkapaciteten är begränsad.

”Hela transportmarknaden är ju satt lite i gungning”

Pandemin har märkbart påverkat logistiken för den globala handeln. Kapacitetsbrist och trängsel i hamnarna medför att fartygen behöver vänta längre på att lossa och lasta. Bristen på containrar fortsätter att vara kännbar: ”Det är fortfarande en oerhört stökig situation på containermarknaden.” Den stora flaskhalsen är transporterna från Asien till USA och Europa: ”Priset för transport av en container därifrån har tiofaldigats.” Samtidigt är lönsamheten för rederierna god och man försöker använda alla tänkbara alternativ: ”allt som flyter är ute till sjöss.” E-handelstillväxten under pandemin har bidragit till att öka efterfrågan på frakt, vilket har gynnat andra delar av transportsektorn, till exempel budtransporterna på land. Kapacitetsbrist förekommer även i denna bransch, vilket resulterar i leveransförseningar och andra typer av fraktproblem: ”Det är inget problem med efterfrågan, utan det är ett utbudsproblem som hämmar branschen.”

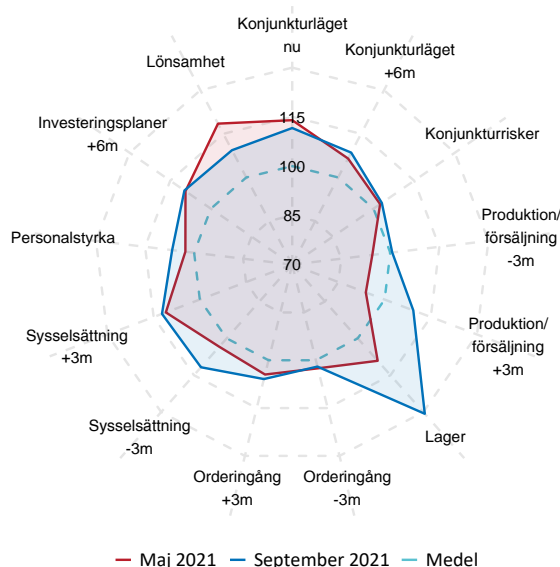
Synergieffekterna kan bli stora i dessa sammanhang, relativt små störningar kan få stora följd effekter i hela transportkedjan: ”När det är förseningar i samtliga hamnterminaler och i samtliga lager så blir förseningseffekten stor.” Större företag har ibland använt alternativa lösningar för att hantera problemen med leveranserna, till exempel genom att själva hyra in fraktfartyg och köpa in egna containrar. En möjlighet som mindre företag saknar. Vissa handelsföretag försöker även styra om sina inköp till mer närliggande marknader, till exempel i östra Europa. Men för många varor är det orealistiskt: ”Det går inte att återskapa denna produktionskedja med den prissättning som finns i Asien.”

”Vi har mycket lager som ligger på havet just nu”

Företagens lager av färdigvaror bedöms vara för små till följd av den starka efterfrågan, se diagram 3. När det gäller vissa varor accepterar kunderna dock att vissa komponenter saknas vid leverans bara för att få varan snabbare levererad. Storleken på industriföretagens insatsvarulager påverkas också av den starka efterfrågan, men även av produktionsstörningarna. Det finns en påtaglig brist på vissa insatsvaror, medan andra faktiskt levereras, och detta leder till en uppbyggnad av lager som i många fall blir större än normalt. Produktionsstoppen förstärker detta i och med att insatsvaror kan bli liggande länge. Samtidigt uppger flera företag att de har valt att utöka sina insatsvarulager till följd av den starka efterfrågan: ”Det är större än normalt, men inte alarmerande eller oroväckande.” Även inom handeln är det fler företag än tidigare som bedömer att deras varulager är för små, vilket främst beror på leveransförseningar.

Diagram 3. Företagens samlade svarsmönster

Indextal

Anm. Svaren på frågorna är utplacerade längs "ekrar" i diagrammet där ett indextal närmare mitten är sämre. Ökade konjunkturrisker antas här vara försämringar och innebär därmed lägre indextal. Lager avser färdigvarulager och minskad lagerstorlek innebär ett högre indextal. De historiska genomsnitten är beräknade från det datum då den aktuella frågan började ställas. Beteckningarna -3m / +3m betyder de senaste respektive de kommande tre månaderna. +6m betyder de kommande sex månaderna.

Kostnadstrycket höjer försäljningspriserna

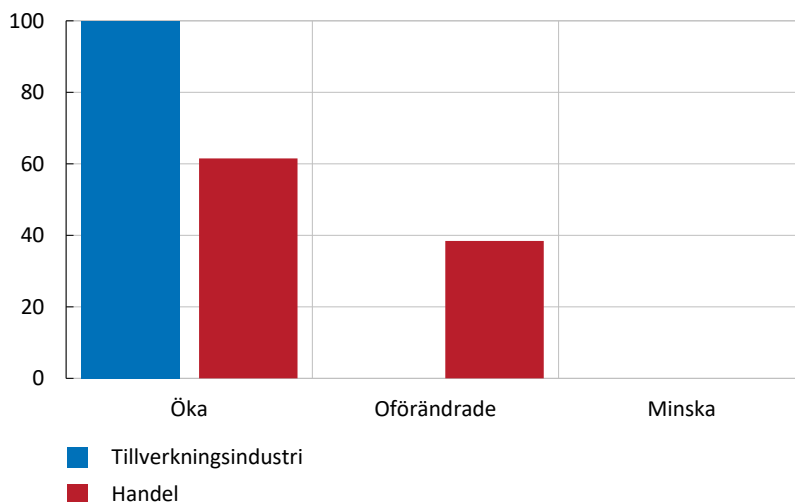
Företag i nästan alla branscher har sett sina kostnader stiga till följd av den starka efterfrågan och bristen på insatsvaror. Kostnadstrycket följer av att priserna på bland annat energi, råvaror, stål, metaller, trä och elektroniska komponenter samt transport-, lager- och logistikostnader stigit kraftigt under året. Höjda drivmedelspriser och kapacitetsproblemen inom sektorn driver dessutom upp transportföretagens kostnader.

Behovet av att kompensera för kostnadsökningarna är stort och inom tillverkningsindustrin höjs försäljningspriserna, och ytterligare höjningar planeras längre fram, se diagram 4 och 5. Men konkurrensen sätter gränser för hur stora höjningar som är möjliga: "Det är svårt att täcka kostnadsökningar och samtidigt höja marginalen." En respondent uttrycker även: "Någon gång måste prisökningarna börja synas för vanliga konsumenter också." Byggföretagen bedömer också att de måste föra över kostnadsökningarna på sina kunder för att bibehålla marginalerna, och de planerar därför att höja anbudspriserna.

Diagram 4. Hur kommer störningarna att få genomslag på era försäljningspriser?

Andel av företag, procent

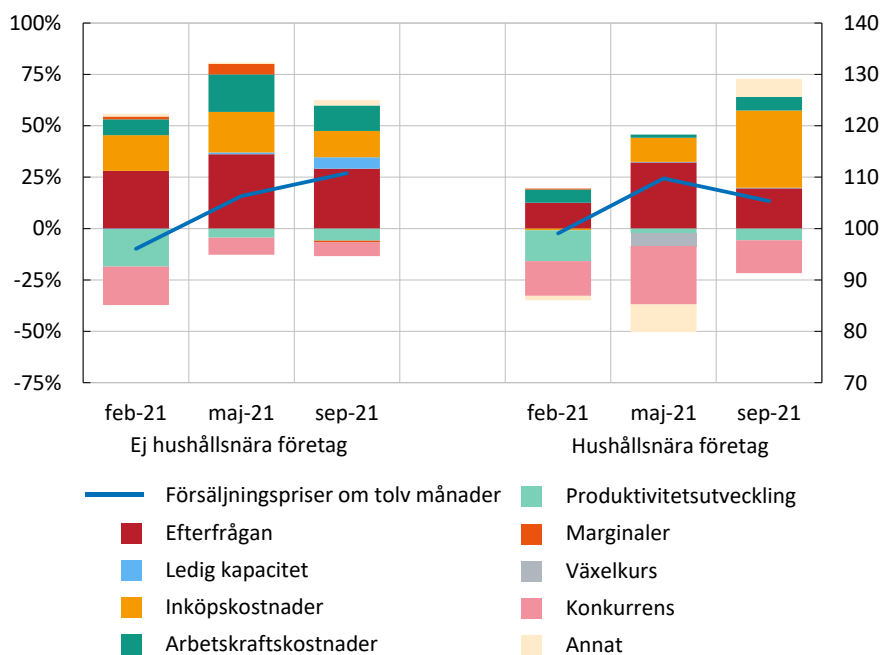
Anm. Diagramrubriken redovisar frågan som ställdes till de industri- och handelsföretag som uppgett att de upplevt störningar de senaste tre månaderna.

Handelns prishöjningar dröjer

Inom handeln väntas den starka efterfrågan och de höga inköspriserna också få genomslag på försäljningspriserna, men när och hur stort det blir är generellt mer osäkert, se diagram 4 och 5. Byggvaru- och dagligvaruhandeln ser möjligheter att höja försäljningspriserna, och där har prishöjningar hos leverantörer redan börjat att slå igenom i prissättningen. Inom andra delar av handeln, till exempel konfektions- och sporthandeln som genomför stora säsongsinköp, kommer genomslaget från ökade inköps- och fraktkostnader senare och man bedömer att försäljningspriserna kommer att behöva höjas längre fram. Hård konkurrens håller dock delvis tillbaka prishöjningarna inom handeln och besöksnäringen. En del företag försöker därför hantera de ökade kostnaderna genom att höja produktiviteten eller minska marginalerna i stället för att höja försäljningspriserna: "Om vi höjer priset förlorar vi alla kunder, om vi sänker priset förlorar vi pengar, vi måste alltid matcha våra konkurrenter."

Diagram 5. Drivkrafter bakom prissättningen nästkommande tolv månader

Nettoandelar och indextal

Anm. Staplarna (vänster skala) visar nettot av svar att faktorn kommer att påverka priserna uppåt eller nedåt det kommande året. En stapel över (under) noll innebär att faktorn bidrar till stigande (sjunkande) priser framöver. Indextalen (höger skala) visar ett standardiserat värde (medelvärde = 100 och standardavvikelse = 10) av nettotalen för de företag som svarar på frågan om försäljningspriserna kommer att höjas respektive sänkas kommande tolv månader. Ej hushållsnära företag avser industriföretag och de företag som huvudsakligen säljer tjänster till företag. Hushållsnära företag avser handeln och de företag som huvudsakligen säljer tjänster till hushåll.

”Folk har väldigt höga löneanspråk just nu”

Den starka konjunkturen återspeglas på arbetsmarknaden där allt fler företag konkurrerar om personer med efterfrågade kompetenser. Många företag behöver nyanställa och de rapporterar om en relativt stor brist på kompetens: ”Det är en konstant smärt-nivå att hitta kompetent arbetskraft.” Inom besöksnäringen har man ganska små förhoppningar om att få tillbaka tidigare anställd personal: ”De har inte väntat i 18 månader på att bli återanställda, utan istället rört sig till andra branscher eller börjat studera.” Personalomsättningen är förhållandevis hög och de arbetssökande har höga löneanspråk, vilket även reflekteras av att fler företag tror på stigande löneglidningstakt framöver.

”Problemet är att vi har samma kunskapsnivå som innan pandemin”

Företagen anser överlag att produktiviteten ökade under pandemin, men upplever att effekten skiljer sig åt på kort och lång sikt: ”Inställda konferenser, utbildningar och resor höjer produktiviteten på kort sikt, men minskar den på längre sikt.” Kreativiteten,

utbytet av idéer, kunskapsinhämtandet, produktutvecklingen och arbetskraftens kompetensutveckling har blivit lidande under pandemin och bedöms långsiktigt dämpa produktivitetens utvecklingen. Samtidigt anser många att digitaliseringen ökar produktiviteten. Olika produktivetsmått, till exempel försäljningen per kvadratmeter butiksyta respektive beläggningsgraden, som används inom handeln och av konsulter har också varit höga under pandemin.

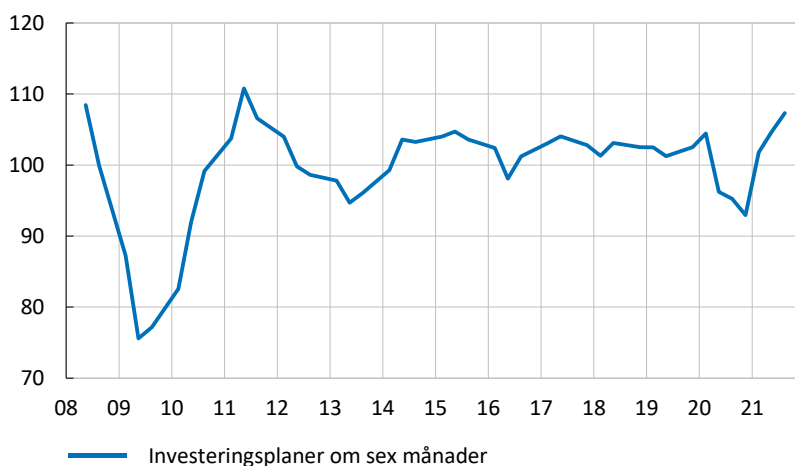
Ny teknik driver investeringarna

Det är fler företag nu än i våras som planerar att öka investeringarna, se diagram 6. Investeringarna är inriktade mot bland annat utökad produktions- och lagerkapacitet, automatisering, elektrifiering och IT. "Vi är inne i den mest investeringstata perioden i vår historia", säger en företagsledare inom handeln. Den pågående elektrifieringen och klimatomställningen av samhället innebär stora investeringar i ny teknik inom delar av industrin. Investeringarna är kostsamma för företagen och de behöver redan nu delvis kompensera sig för det i sin prissättning. Många av de investeringar som genomförs gynnar också konsultföretag inom bland annat teknik, ekonomi och IT.

Både inom industrin och inom handeln uppger de flesta att investeringarna det senaste året i huvudsak har finansierats med eget kapital och kassaflöde. Några företag har använt banklån och värdepappersupplåning för att finansiera större investeringar men för de flesta har inget nytt kapital behövts: "Vi har inte behövt öka våra lån för att finansiera våra investeringar utan har genererat tillräckligt med kassaflöde, och mer därtill."

Diagram 6. Investeringsplaner om sex månader, samtliga företag

Indextal

Anm. Serien är utjämnad med ett tre observationers glidande medelvärde.

Om Riksbankens företagsundersökning

Riksbankens företagsundersökning avser att spegla pris- och konjunkturutvecklingen inom industrin, byggsektorn, handeln och delar av tjänstesektorn. Eftersom ett fåtal aktörer står för en mycket stor del av det svenska näringslivet kan relativt få intervjuer ge information om stora delar av näringslivet. Många av de intervjuade företagen förmedlar dessutom information om andra delar av näringslivet genom sina kontaktytor mot bland annat små och medelstora företag.

Sedan undersökningens start 2007 har över 300 företag deltagit i undersökningen. I undersökningarna som genomfördes under perioden 2007-2019 intervjuades varje år cirka 30 företag i februari, och cirka 45 företag i maj och november. Intervjuerna genomfördes av Riksbankens personal under besök på cirka en timme. Med anledning av pandemin och dess effekter på ekonomin genomförde Riksbanken under 2020 sammanlagt åtta omgångar med telefonintervjuer med de svenska storföretagen. Intervjuerna genomförs i regel med personer i företagets ledningsgrupper. Samtalen ger företagen möjlighet att utveckla svaren och intervjuaren kan ställa fördjupande följdfrågor. Särskilda frågor ställs från tid till annan om aktuella frågeställningar inom penningpolitiken.

Denna rapport för september 2021 redovisar resultatet av telefonintervjuer med 51 företag och branschorganisationer som huvudsakligen genomfördes under perioden 21-29 september. Om inget annat anges visar diagrammen i rapporten företagets svar viktade med respektive företags antal anställda i Sverige. Indextalen i diagrammen fångar upp- och nedgångar i svarsmonstren väl. Dessa svar kombineras sedan med företagets reflektioner under intervjuerna.

En närmare beskrivning av undersökningen finns på Riksbankens webbsida: Hokkanen, Melin och Nilson (2012), "Riksbankens företagsundersökning – en snabb konjunkturindikator", Penning- och valutapolitik 2012:3.

http://www.riksbank.se/Documents/Rapporter/POV/2012/rap_pov_artikel_3_121017_sve.pdf

SVERIGES RIKSBANK

Tel 08 - 787 00 00

registratorn@riksbank.se

www.riksbank.se

PRODUKTION SVERIGES RIKSBANK

ISSN ISSN. (online)